H. Ekrem Cunedioğlu[1]
Kalkınma Programı Direktörü

Sercan Sevgili[2]
Politika Analisti

YOKSULLUK MİRAS KALMASIN: TÜRKİYE'DE ÇOCUK YOKSULLUĞU VE DOĞUM YARDIMI

DEĞERLENDİRME NOTU

"Bir toplumun ruhunu, çocuklarına nasıl davrandığından daha açık biçimde ortaya koyan bir şey olamaz."

Nelson Mandela (1995)

TÜİK'in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına (GYKA) göre, 2025'te Türkiye'de 0-17 yaş grubundaki nüfusun yüzde 31'i (6,7 milyon kişi) yoksul hanelerde yaşamaktadır. Toplam nüfusta bu oran yüzde 20,6'dır. Cunedioğlu ve Uzunırmak (2024), yoksul hanelerde yaşayan çocukların sayısının yüksek seyrettiğini ve azalma eğilimi göstermediğini ortaya koymuştu. 2025 verisi bu bulgunun geçerliliğini koruduğunu göstermektedir ve çocuklar yoksulluğun en yaygın olduğu yaş grubu olmayı sürdürmektedir. Bu kalıcı tablo, Avrupa karşılaştırmasında da belirgindir. Gelir yoksulluğunu maddi yoksunlukla birlikte ölçen "yoksulluk veya sosyal dışlanma riski" göstergesine göre, Eurostat'ın 2025 değerlerini yayımladığı 31 Avrupa ülkesi arasında çocuklar için oranın Türkiye'dekinden yüksek olduğu tek ülke Arnavutluk'tur.

Bu değerlendirme notunda çocuk yoksulluğunun neden yerinde saydığı, yoksul hanede büyümenin çocukların geleceğini nasıl etkilediği ve 2025'te yeniden düzenlenen doğum yardımının bu tabloyu ne ölçüde değiştirebileceği incelenmektedir. Yoksulluğun çok çocuklu hanelerde birikmesinin temel nedeni, hane gelirinin çocuk sayısıyla birlikte artmaması ve sosyal transferlerin çocuklara daha çok emekli ve ölüm aylıkları üzerinden ulaşmasıdır. Gelirdeki bu fark eğitimde bir uçuruma dönüşmekte ve etkisini yetişkinliğe kadar sürdürmektedir.

[1] https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1459
[2] https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1461

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarlarına aittir. TEPAV'ın resmî görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Uygulamaya konan doğum yardımı, yoksulluğun yoğunlaştığı hanelere ulaşma potansiyeli taşısa da tutarının enflasyon karşısında artırılmaması ve ilk çocuklar ile beş yaşındaki çocukların düzenli ödeme kapsamı dışında bırakılması, politikanın etkinliğini sınırlandırmaktadır. Hane düzeyinde gerçekleştirilen simülasyon sonuçlarına göre; reel değeri korunan bir doğum yardımının, 0-5 yaş grubundaki her çocuğu kapsayacak tamamlayıcı bir destekle birleştirilmesi durumunda, çocuk yoksulluğu oranının mevcut nüfus ve gelir yapısı altında yüzde 31'den yüzde 26,9'a inebileceği hesaplanmaktadır. Doğum yardımı ödeneklerini de kapsayan 2027 yılı bütçesinin TBMM'de görüşüldüğü mevcut dönem, yardım tutarlarına ve kapsamına ilişkin gerekli kararların alınması için kritik bir fırsat sunmaktadır.

Çalışma, çocuk yoksulluğunun mevcut düzeyi ve kalıcılığına ilişkin analizlerle başlamakta; ardından yoksulluğun biriktiği hanelere ve bu hanelerde yetişen çocukların eğitimden yetişkinliğe uzanan süreçteki konumlarına odaklanmaktadır. İnceleme, doğum yardımının mevcut kapsamı ile önerilen tamamlayıcı seçeneklerin maliyet ve etki değerlendirmeleriyle son bulmaktadır.

1. YOKSULLUK ÇOCUKLAR İÇİN NE KADAR YAYGIN VE KALICI?

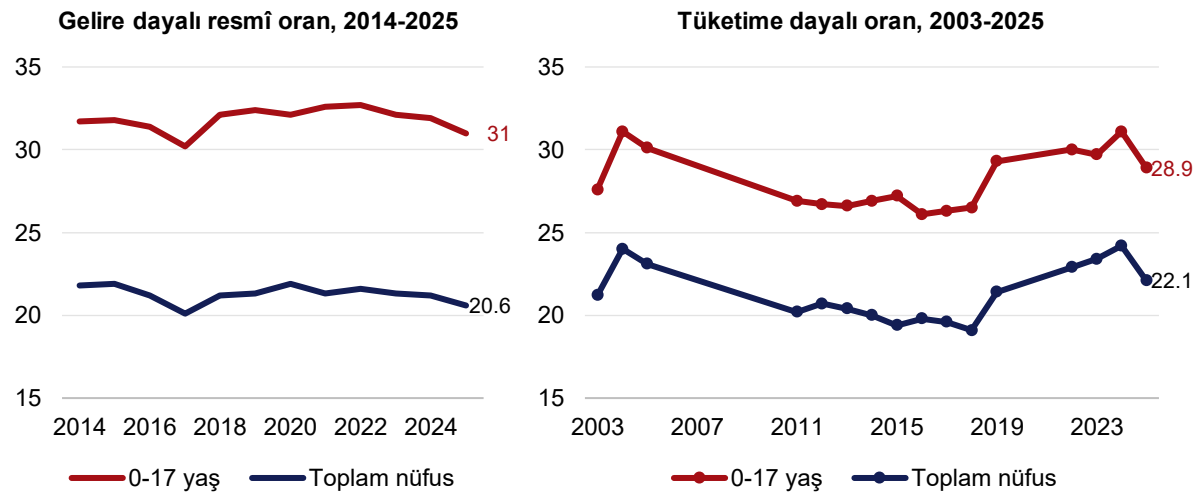
Türkiye'de on yılı aşkın süredir yoksulluğun en yaygın görüldüğü yaş grubunu çocuklar oluşturmaktadır. Hane gelirinin hane büyüklüğü ve yaş yapısına göre düzeltilmesiyle elde edilen eşdeğer medyan gelirin yüzde 60'ı yoksulluk eşiği olarak dikkate alındığında, bu sınır 2025 anketinde tek kişilik bir hane için (2024 fiyatlarıyla) yıllık 144.690 TL'ye karşılık gelmektedir. Bu kritere göre hesaplanan çocuk yoksulluğu, 2014-2025 döneminde yüzde 30,2 ile yüzde 32,7 bandında katılaşmış ve istisnasız her yıl toplam nüfustaki yoksulluk oranının üzerinde seyretmiştir (Şekil 1.1). 2025 yılı itibarıyla çocuk yoksulluğu ile genel yoksulluk arasındaki fark 10,4 yüzde puana ulaşmış olup, çocuk yoksulluğunun mevcut düzeyi 2014 ve 2019 yıllarındaki oranlardan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.[3]

Gelir beyanına dayanan bu tabloyu hanelerin tüketimi de doğrulamaktadır. Kayıt dışı ve düzensiz kazançlar gelir beyanına tam yansımayabildiği için tüketim, hane refahının daha istikrarlı bir göstergesidir. TÜİK Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA) verisine göre eşdeğer tüketimi medyanın yüzde 60'ının altında kalan hanelerde yaşayan çocukların payı 2004'te yüzde 31,1, 2025'te yüzde 28,9'dur (Şekil 1.1).[4] Bu yirmi yılda asıl değişen, doğurganlık düştükçe çocukların yoksullar içindeki ağırlığı olmuştur. Yoksulların 2004'te yüzde 44,9'u çocukken 2025'te bu pay yüzde 33,6'ya gerilemiştir.

[3] İstatistiksel anlamlılık sınamaları yüzde 5 düzeyinde yapılmış ve oranlar arası farklar yüzde puan olarak verilmiştir. Standart hataların hesaplanmasında; gelir ve tüketime dayalı oranlar için hane düzeyinde yeniden örnekleme (bootstrap), panel verileri için ilk yıl hanesine göre kümeleme, PISA sonuçları içinse yineleme ağırlıkları ve olası değerler kullanılmıştır. Metindeki yıllar anket yılını göstermektedir (gelir referansı bir önceki takvim yılıdır). Ayrıca, anket tarihinde hanede bulunan ancak gelir yılından sonra doğan bebekler de ilgili yaş gruplarına (0-17 ve 0-5) dâhil edilmiştir.

[4] Eşdeğer tüketim, hanenin kendi ürettiği ya da aynî olarak edindiği kalemleri de kapsayan aylık tüketim harcamasının OECD değiştirilmiş eşdeğerlik ölçeğine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Tüketime dayalı çocuk yoksulluğu ile toplam nüfustaki yoksulluk arasındaki fark 2004'te 7,1, 2025'te 6,8 yüzde puandır. Farkın 2004'e, 2014'e ve 2019'a göre değişimi istatistiksel olarak anlamlı değildir.

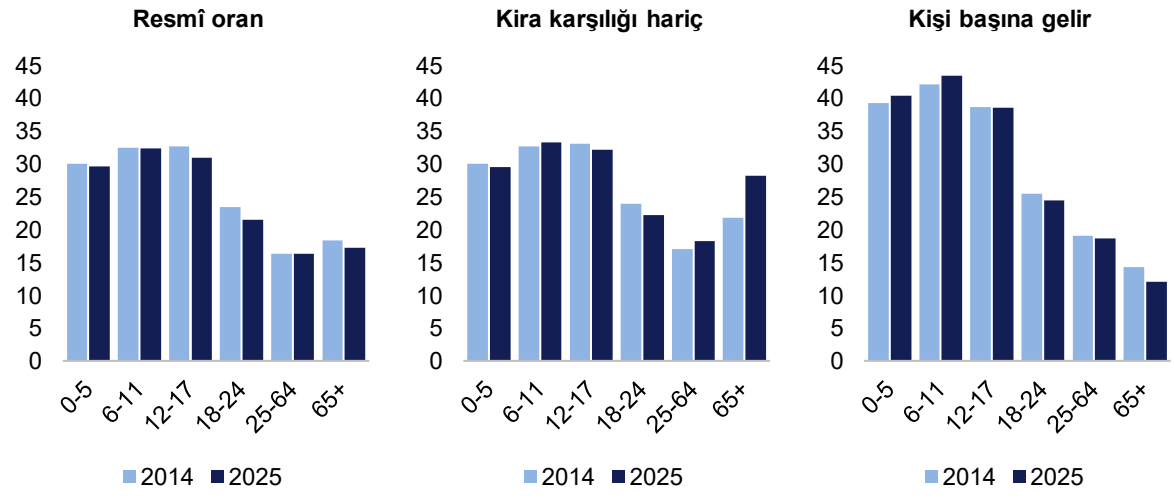
Şekil 1.1. Çocuklarda ve toplam nüfusta yoksulluk (%)

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi ve HBA mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: HBA mikro verisi 2020 ve 2021 için yayımlanmamıştır. 2006-2010 dosyalarında yaş, 0-17 yaş grubunu ayırmaya imkân vermemektedir.

Çocukların bu dezavantajlı konumu gelir ölçümünde farklı tanımlar kullanıldığında da değişmemektedir. TÜİK'in temel yoksulluk hesaplamasında, kira ödemeden oturan hanelerin gelirine konutun tahmini kira değeri "kira karşılığı (izafi kira)" olarak dâhil edilmektedir (Cunedioğlu ve Sevgili, 2026a). Bu ekleme, ağırlıklı olarak kendi evinde oturan yaşlı nüfusun hesaplanan gelirini yükseltmektedir. Buna karşılık, söz konusu kira karşılığı gelirden dışlandığında veya hane geliri herhangi bir düzeltme yapılmadan hane üyelerine eşit olarak bölündüğünde dahi, yoksulluğun en yüksek olduğu yaş grubu çocuklar olmaya devam etmektedir (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. Yaş gruplarına göre yoksulluk, üç gelir tanımı (%)

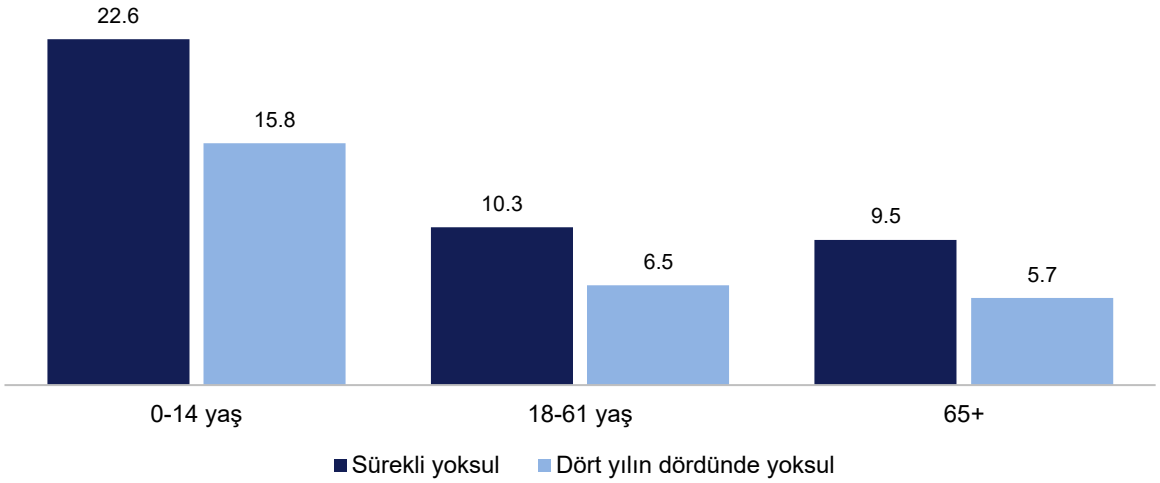
Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Yoksulluk eşiği her tanımda o tanımla hesaplanan medyan gelirin yüzde 60'ıdır. Kişi başına gelirde hane geliri eşdeğerlik düzeltmesi yapılmadan hane büyüklüğüne bölünmüştür. 0-17 yaşta yoksulluk oranı 2025'te kira karşılığı hariç gelirle yüzde 31,8, kişi başına gelirle yüzde 40,8'dir. Hiçbir tanımda çocuk yoksulluğunun 2014-2025 dönemindeki değişimi istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Çocuklu yoksul haneler, diğer hanelere göre yoksulluktan çok daha zor çıkmaktadır. GYKA'nın panelleri aynı kişileri dört yıl boyunca izlemektedir. İlk yılında yoksul olan kişilerden dördüncü

yılda yoksulluk eşiğinin üzerine çıkanların payı, dört yıl boyunca hiç çocuk bulunmayan hanelerde yüzde 60,9'dur. Bu pay çocuk sayısı değişmeyen hanelerde yüzde 38,2'ye, çocuk sayısı artan hanelerde yüzde 29'a inmektedir. Yoksulluktan çıkış en çok kalabalık ailelerde zorlaşmaktadır. İlk yılında üç ya da daha fazla çocuğu olan ve dönem içinde çocuk sayısı artan hanelerde yoksulluktan çıkanların payı yalnız yüzde 12,4'tür.

Çocuk yoksulluğundaki bu kalıcılık TÜİK'in sürekli yoksulluk göstergesinde de görülmektedir. TÜİK, son yılında ve önceki üç yılın en az ikisinde yoksulluk eşiğinin altında kalan kişiyi sürekli yoksul saymaktadır. Bu tanımla 0-14 yaştaki çocukların yüzde 22,6'sı sürekli yoksuldur (Şekil 1.3). Çocuklar bu yükü nüfustaki paylarının çok üzerinde taşımaktadır. Panellerdeki nüfusun yüzde 24,8'i 0-14 yaştadır, ancak sürekli yoksulların yüzde 41,3'ü bu yaş grubundandır.[5]

Şekil 1.3. İlk yıldaki yaşa göre sürekli yoksulluk, 2018-2024 panelleri (%)

Kaynak: TÜİK GYKA panel mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Yaş, panelin ilk yılındaki yaştır. Gruplar dört yıl boyunca aynı yaş kümesinde kalacak biçimde kurulmuş, bu nedenle 15-17 ve 62-64 yaştakiler şekle alınmamıştır. Değerler 2018-2021, 2019-2022, 2020-2023 ve 2021-2024 panellerinin birleşimine aittir.

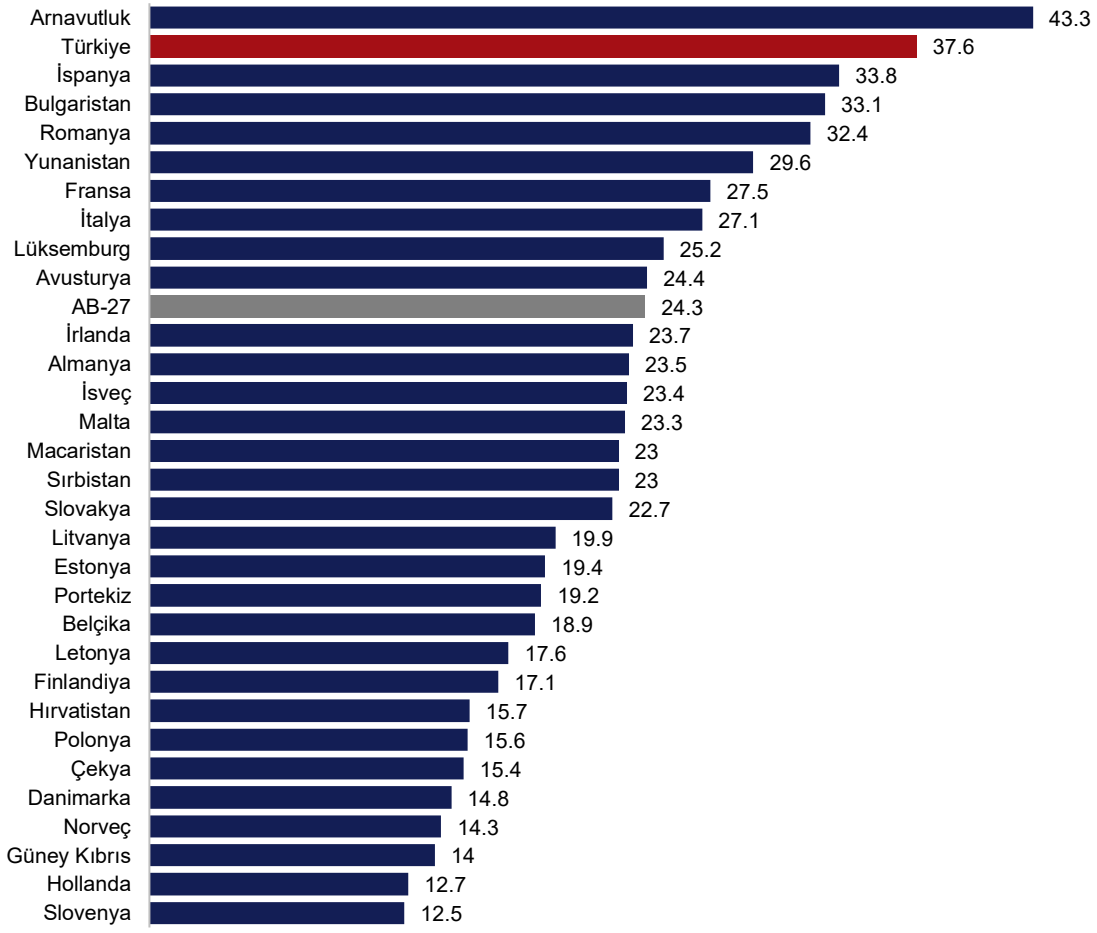
Çocuk yoksulluğunun yaygınlığı değişmezken derinliği azalmıştır. Yoksul olmayanların açığını sıfır sayan yoksulluk açığı endeksine göre çocukların geliri 2014'te yoksulluk eşiğinin ortalama yüzde 10,1 altındaydı. 2025'te ise yüzde 8,7 altındadır. Ağır maddi ve sosyal yoksunlukta da benzer bir iyileşme vardır. Evi yeterince ısıtmak, beklenmedik bir harcamayı karşılamak ya da eskiyen giysiyi yenilemek gibi on üç maddeden en az yedisini ekonomik nedenlerle karşılayamayan çocukların payı, 2019'da yüzde 21,2 iken 2025'te yüzde 17,1'e inmiştir.[6]

Ne var ki kaydedilen bu oransal iyileşme, Türkiye'deki çocukların Avrupa genelindeki dezavantajlı konumunu değiştirmeye yetmemiştir. Avrupa'da çocukların refah durumu; gelir yoksulluğuna ek olarak ağır maddi ve sosyal yoksunluk ile çok düşük iş yoğunluğuna sahip

[5] Analizde 2018-2021'den 2021-2024'e dört panelde dört yıl boyunca izlenen fertler kullanılmış, her yılın yoksulluk durumu o anket yılının kesit verisiyle hesaplanan eşiğe göre belirlenmiştir. Yaşlı fertlerin emekli aylıklarının etkisini dışlamak için karşılaştırma, dört yıl aynı hanede kalan ve ilk yılında 62 yaş ve üzerinde ferdi bulunmayan hanelerdeki fertlerle yapılmıştır ve kişi ağırlıklıdır. Gruplar hanedeki 18 yaş altı fert sayısının dört yıllık seyrine göre kurulmuştur. Çocuk sayısı artan hanelerde yaşayanların yüzde 94'ünün hanesinde dönem içinde doğum olmuştur. İlk yıl gelirinin eşiğe uzaklığı ve hanehalkı reisinin eğitimi hesaba katıldığında da çocuk sayısı artan hanelerde yoksulluktan çıkma olasılığı, çocuk sayısı sabit kalan hanelerdekinden 8 yüzde puan düşüktür. Sürekli yoksullukta yaş grupları panelin ilk yılındaki yaşa göredir ve 0-14 yaştakiler dört yıl boyunca çocuk kalmaktadır.
[6] Yoksulluk açığı endeksi Foster, Greer ve Thorbecke'nin (1984) ölçüsüdür. Endekste yoksul olmayanların açığı sıfır sayılmakta ve sonuç 100 ile çarpılmaktadır. Ağır maddi ve sosyal yoksunluk, TÜİK'in maddi ve sosyal yoksunluk oranı adıyla yayımladığı ölçüye denktir ve değerler Eurostat'ın Türkiye için yayımladığı değerlerdir. Endeksteki ve ağır maddi ve sosyal yoksunluktaki düşüş istatistiksel olarak anlamlıdır.

hanelerde yaşamayı birlikte değerlendiren "yoksulluk veya sosyal dışlanma riski" göstergesiyle izlenmektedir (Cunedioğlu ve Sevgili, 2026a, 2026b). Gelir dışındaki yapısal yoksunlukları da kapsadığı için yoksulluk oranından daha yüksek çıkan bu risk göstergesi, Eurostat'ın uluslararası karşılaştırmalarına göre Türkiye'deki çocuklar için 2019'da yüzde 43,2 iken 2025'te yüzde 37,6 olarak gerçekleşmiştir (Eurostat, 2026). Bu oran, yüzde 24,3 olan AB-27 ortalamasını 13,3 yüzde puan aşmakta olup; 2025 verisi yayımlanan 31 ülke arasında Türkiye'yi Arnavutluk'un ardından en yüksek riske sahip ikinci ülke konumuna yerleştirmektedir (Şekil 1.4). Söz konusu ayrışma, çocuğa özgü doğrudan ihtiyaçlarda çok daha çarpıcı bir boyuta ulaşmaktadır: 2024 yılı itibarıyla AB-27 genelinde 16 yaş altındaki çocukların yalnızca yüzde 4,5'i okul gezilerine ve etkinliklerine maddi imkânsızlıklar nedeniyle katılamazken, Türkiye'de bu oran yüzde 23 düzeyindedir (Eurostat, 2026).

Şekil 1.4. Çocuklarda yoksulluk veya sosyal dışlanma riski, Avrupa ülkeleri, 2025 (%)

Kaynak: Eurostat. Not: Şekil, Eurostat'ın 2025 değerini yayımladığı bütün ülkeleri kapsamaktadır. Eurostat göstergenin gelir bileşenini kira karşılığı hariç gelirle hesapladığı için Türkiye değeri, TÜİK'in 2025 için yayımladığı yüzde 36,8'den (TÜİK, 2025) farklıdır.

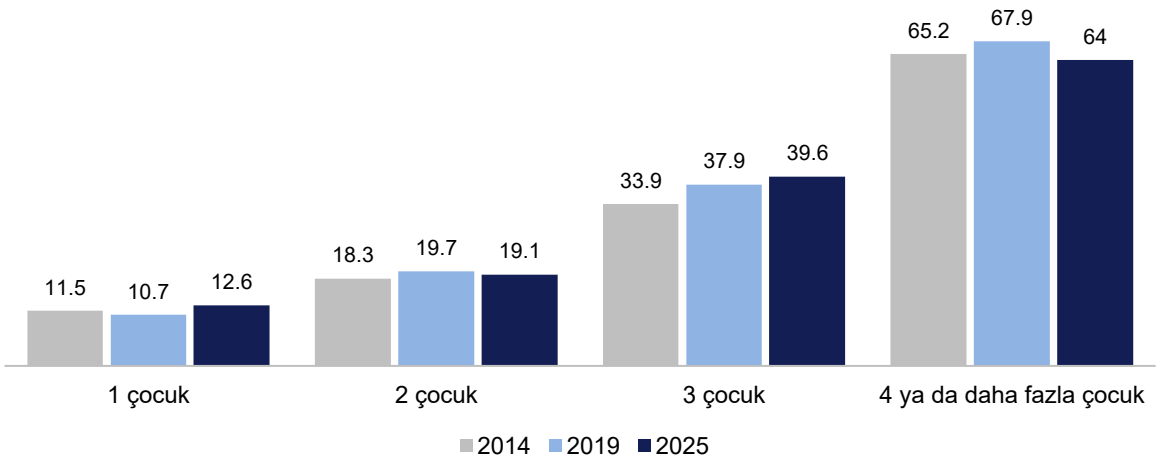
2. ÇOCUK YOKSULLUĞU HANGİ HANELERDE VE BÖLGELERDE BİRİKİYOR?

Çocuk yoksulluğunun yüksek düzeyi, yoksulluğun çok çocuklu hanelerde birikmesiyle yakından ilişkilidir. Hanedeki çocuk sayısı arttıkça yoksulluk keskin biçimde yükselmektedir. 2025'te tek çocuklu hanelerde yaşayan çocukların yüzde 12,6'sı yoksulken, dört ya da daha fazla çocuklu (çok çocuklu) hanelerde bu oran yüzde 64'tür (Şekil 2.1). Yoksulluk HBA verisiyle tüketime göre ölçüldüğünde de bu hanelerdeki çocukların yüzde 61,5'i yoksuldur.

Çok çocuklu hanelerde yaşayan çocukların bütün çocuklar içindeki payının azalması da çocuk yoksulluğunu düşürmeye yetmemiştir. Bu pay 2014'te yüzde 23,9 iken 2025'te yüzde 19'dur. Her hane tipinde yoksulluk oranı 2014'teki gibi kalsaydı, yalnız bu küçülme çocuk yoksulluğunu 2,3 yüzde puan düşürecekti. Beklenen düşüşün gerçekleşmemesi, bu kazancın aynı dönemde özellikle üç çocuklu hanelerde yükselen yoksullukla dengelendiğine işaret etmektedir (Şekil 2.1).[7]

Hanedeki çocuk sayısıyla yoksulluk arasındaki bu güçlü ilişkinin başlıca nedeni, hane gelirinin hane büyüklüğüyle birlikte artmamasıdır. Ücret hane büyüklüğünü dikkate almadığı için aynı kazançla geçinen çok çocuklu bir hanenin eşdeğer geliri, az çocuklu bir haneninkinden çok daha düşük kalmaktadır. Ücretlilerin vergi yükünü medeni duruma ve çocuk sayısına göre azaltan asgari geçim indirimi de asgari ücretin gelir vergisinden istisna edilmesiyle birlikte 1 Ocak 2022'den itibaren uygulanmamaktadır. Bu tarihten sonra kamu görevlilerine ödenen aile yardımı ödeneği dışında, devletin muhtaçlık şartı aramadan yaptığı ve hane gelirini çocuk sayısıyla birlikte artıran tek düzenli ödeme, 2025'te aylık ödemeye dönüştürülen doğum yardımıdır. Ancak 2025 anketi, 2024 gelirini ölçtüğü için yeniden düzenlenen bu yardım henüz veriye yansımamıştır.

Şekil 2.1. Hanedeki çocuk sayısına göre çocuk yoksulluğu (%)

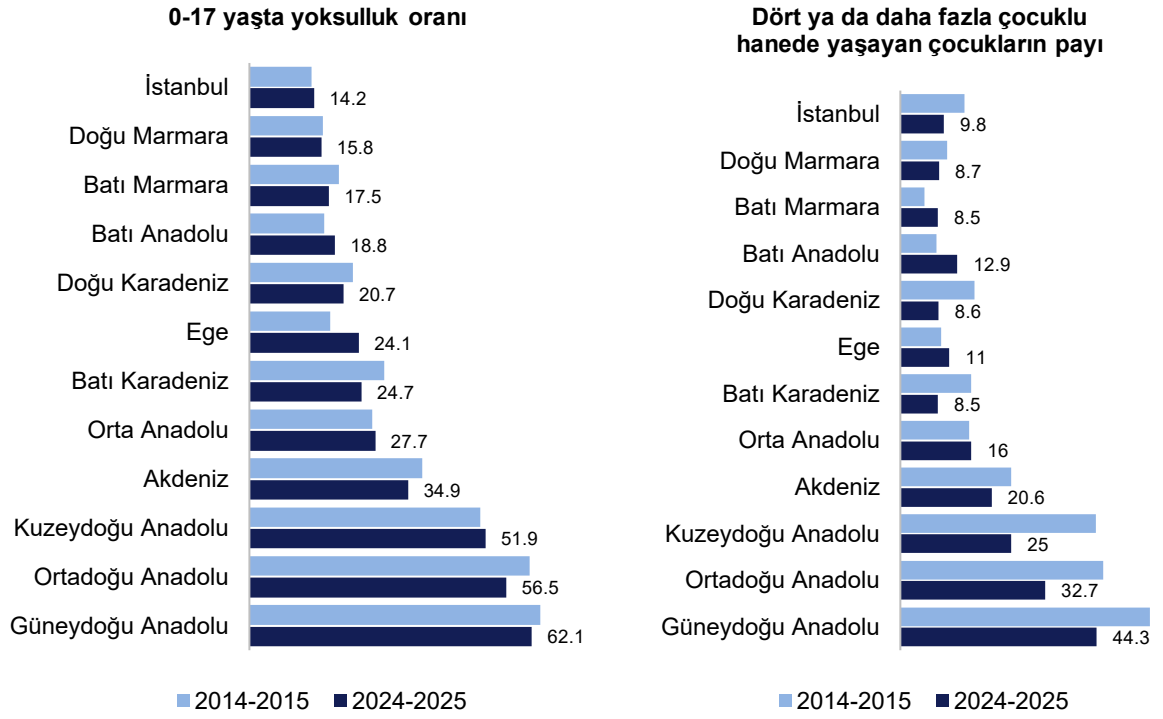
Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları.

Çocuk yoksulluğu hane yapısının yanında bölgeler arasında da büyük farklar göstermektedir. 2024 ve 2025 anketleri birlikte değerlendirildiğinde çocuk yoksulluğu Güneydoğu Anadolu'da yüzde 62,1 ile en yüksek, İstanbul'da yüzde 14,2 ile en düşük düzeydedir (Şekil 2.2). Güneydoğu Anadolu ülkedeki çocukların yüzde 16,4'ünü, yoksul çocukların ise yüzde 32,4'ünü barındırmaktadır. Mersin'den Hakkâri'ye uzanan altı alt bölge birlikte ele alındığında yoğunlaşma daha da belirgindir. Bu alt bölgeler çocukların yüzde 29,6'sını, yoksul çocukların yüzde 52,3'ünü barındırmaktadır.

Çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu bölgeler, çok çocuklu hanelerin de yoğunlaştığı bölgelerdir. 2024-2025'te çok çocuklu hanede yaşayan çocukların payı Güneydoğu Anadolu'da yüzde 44,3, İstanbul'da yüzde 9,8'dir. Bu pay 2014-2015'ten 2024-2025'e en çok Kuzeydoğu Anadolu'da azalmış ve yüzde 44,2'den yüzde 25'e inmiştir (Şekil 2.2).

[7] Hanedeki çocuk sayısı, hanede yaşayan 18 yaş altı fertlerin sayısıdır. Başlangıç yılı seçiminin etkisini görmek için oranlar 2019 düzeyinde de sabit tutulmuştur ve bu durumda hanelerin küçülmesinin etkisi 1,2 yüzde puandır.

Şekil 2.2. Bölgelere göre çocuk yoksulluğu ve dört ya da daha fazla çocuklu haneler (%)

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Bölgeler İBBS 1. Düzey bölgeleridir. İki yılın verisi birleştirilmiş, her yılda Türkiye geneli için hesaplanan yoksulluk eşiği kullanılmış ve bölgeler arası fiyat düzeyi farkları için düzeltme yapılmamıştır. Değer etiketleri 2024-2025 içindir. 2014-2015'te dört ya da daha fazla çocuklu hanede yaşayan çocukların payı Ortadoğu Anadolu'da yüzde 45,8, Güneydoğu Anadolu'da yüzde 56,3'tür.

Çok çocuklu hanelerdeki yüksek yoksulluk, yalnızca bu hanelerin yoksul bölgelerde yoğunlaşmasıyla açıklanamamaktadır. 2024 ve 2025 anketlerinde çok çocuklu hanede yaşayan bir çocuğun yoksul olma olasılığı tek çocuklu hanedekinden 54 yüzde puan yüksektir. Aynı alt bölgedeki haneler karşılaştırıldığında bu fark 41,2 yüzde puana inmektedir. Hane yapısı, hanehalkı reisinin özellikleri ve konut özellikleri de benzer olan hanelerde ise fark 28,7 yüzde puan olarak kalmaktadır.[8]

Sosyal transferler çocuk yoksulluğunu sınırlı ölçüde azaltmaktadır ve bu etki daha çok çocuklar için tasarlanmamış ödemelerden gelmektedir (Şekil 2.3). 2025'te sosyal transferlerin tamamı gelirden çıkarıldığında çocuk yoksulluğu 7,2 yüzde puan yükselmektedir. Emekli aylıkları ile ölüm aylıkları (dul ve yetim aylıkları) çıkarıldığında ise oran 4,7 yüzde puan yükselmektedir.[9] Bu aylıklar çocuklara, emekli bir yakınıyla ya da dul aylığı alan ebeveyniyle aynı hanede yaşadıklarında veya yetim aylığı aldıklarında ulaşmaktadır. Hanelerin çocuk ve aile yardımı

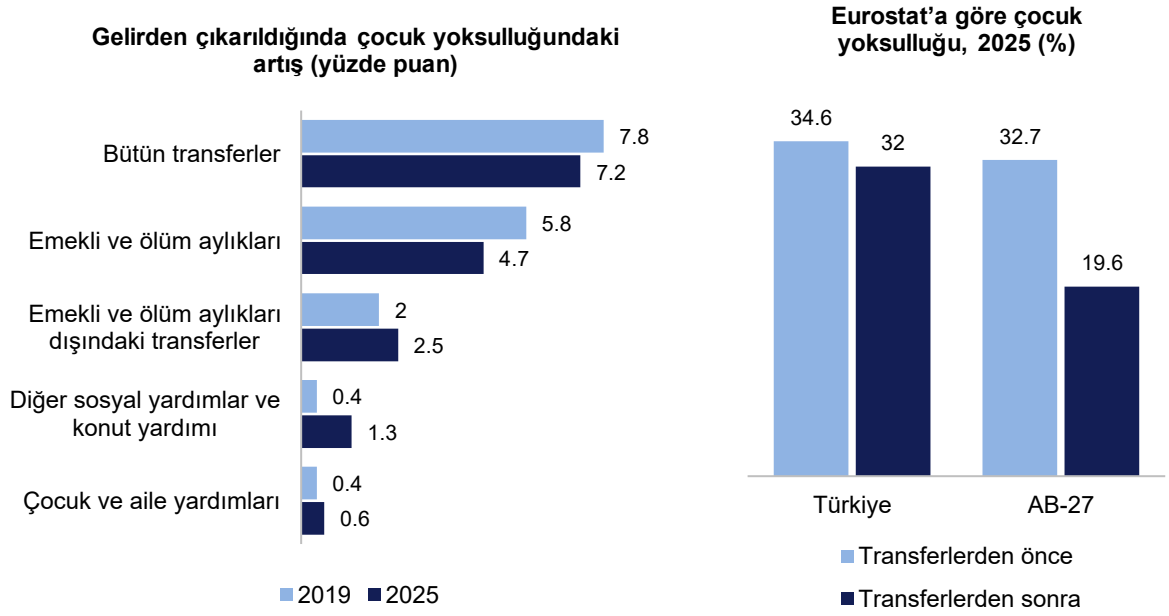
[8] Fark, 2024 ve 2025 anketlerinden 0-17 yaştaki çocuklar üzerinde ağırlıklı doğrusal olasılık modeliyle hesaplanmıştır. İkinci modele 26 alt bölgenin sabit etkileri eklenmiştir. Üçüncü modele bunlara ek olarak hanedeki yetişkin ve çalışan yetişkin sayısı, hanehalkı reisinin eğitimi, yaşı, cinsiyeti ve çalışma durumu ile konut tipi ve mülkiyeti eklenmiştir. Logit ve probit modelleri ile iki yıl için ayrı tahminler benzer sonuç vermektedir. Hanede çalışan yetişkin sayısı çocuk sayısının etkisinin bir kısmını taşıyabileceği için 28,7 yüzde puanlık fark gerçek farkın altında kalabilir.

[9] Etki, ilgili transferler gelirden çıkarıldığında hesaplanan 0-17 yaş yoksulluk oranı ile gözlenen oran arasındaki farktır. Emekli aylıklarına bu aylıklarla birlikte ödenen ikramiyeler de dâhildir. Eşik gözlenen medyanın yüzde 60'ında sabit tutulmuştur ve her transfer grubu gelirden ayrı ayrı çıkarılmıştır. Sosyal yardımlar, primsiz nakdî ve aynî yardımlardır. Çocuk ve aile yardımları bunlardan aileye ve çocuğa bağlı olanları, diğer sosyal yardımlar ise bunlar ve konut yardımı dışında kalanları kapsamaktadır. Emekli ve ölüm aylıklarının ve diğer sosyal yardımlar ile konut yardımının etkisindeki 2019-2025 değişimi istatistiksel olarak anlamlıdır.

olarak beyan ettiği ödemeler ise çocukların yaşadığı hanelerin gelirinin yalnız yüzde 0,25'ini oluşturmakta ve çocuk yoksulluğunu 0,6 yüzde puan azaltmaktadır. Bu küçük ödemelerin etkisi, eşiğin hemen altındaki bazı haneleri eşiğin üzerine taşımasından gelmektedir.

Zaman içinde emekli ve ölüm aylıklarının etkisi zayıflamış, diğer sosyal yardımların ve konut yardımının etkisi artmıştır. Emekli ve ölüm aylıklarının etkisi 2019'daki 5,8 yüzde puandan 2025'te 4,7 yüzde puana inmiştir. Diğer sosyal yardımların ve konut yardımının etkisi ise aynı dönemde 0,4'ten 1,3 yüzde puana çıkmıştır (Şekil 2.3). Bu artış, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) 2024 gelir yılında muhtaçlık şartıyla yürüttüğü ve çocuklu hanelere çocuk sayısına göre ek ödeme de yapan Türkiye Aile Destek Programı ile ilişkili olabilir. Program 2024 sonuna kadar uzatılmış (ASHB, 2025), 2025'te ise sosyal yardım programları arasında yer almamıştır (ASHB, 2026). Bu yüzden artışın, 2025 gelirini ölçecek 2026 anketinde tersine dönmesi beklenebilir.

Şekil 2.3. Sosyal transferlerin çocuk yoksulluğuna etkisi

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi, Eurostat, TEPAV hesaplamaları. Not: Sağ panelde transferler emekli ve ölüm aylıkları dışındaki sosyal transferlerdir. Eurostat yoksulluk oranını kira karşılığı hariç gelirle hesapladığı için Türkiye değeri resmî orandan farklıdır.

Çocuklara yönelik desteğin bu zayıflığı, Avrupa karşılaştırmasında daha açık görülmektedir. Eurostat'ın kira karşılığı hariç gelirle hesapladığı oranlara göre, emekli ve ölüm aylıkları dışındaki transferler hesaba katılmadan önce Türkiye ile AB-27'de çocuk yoksulluğu birbirine yakındır (Şekil 2.3). Bu transferler 2025'te çocuk yoksulluğunu AB-27'de 13,1, Türkiye'de ise yalnız 2,6 yüzde puan azaltmaktadır. Böylece transferlerden önce birbirine yakın olan iki oran arasındaki fark, transferlerden sonra Türkiye aleyhine 12,4 yüzde puana çıkmaktadır.

3. YOKSULLUK OKULDAN YETİŞKİNLİĞE NASIL TAŞINIYOR?

Çocuk yoksulluğunun toplumsal maliyeti yalnızca bugünkü gelir açığıyla sınırlı kalmamakta; yoksul hanelerde büyüyen çocukların gelecekteki sosyoekonomik konumlarına da doğrudan yansımaktadır. Bu konumu belirleyen etkenlerden biri, ailenin çocuğun eğitimine ayırabildiği kaynaktır. HBA'da nüfus eşdeğer gelire göre beş eşit gruba ayrıldığında gelir grupları arasındaki uçurum açıkça görülmektedir. En yüksek gelirli yüzde 20'lik grup 2025'te çocukların yalnız yüzde 13,6'sını barındırırken çocuklu hanelerin eğitim harcamasının yüzde 71,5'ini

yapmaktadır (Şekil 3.1). Bu pay 2004'te yüzde 51,3'tü ve ayrışma yirmi yılda belirgin biçimde derinleşmiştir. Çocukların yüzde 28,6'sının yaşadığı en düşük gelirli grubun eğitim harcamasındaki payı ise yüzde 2,1'dir.

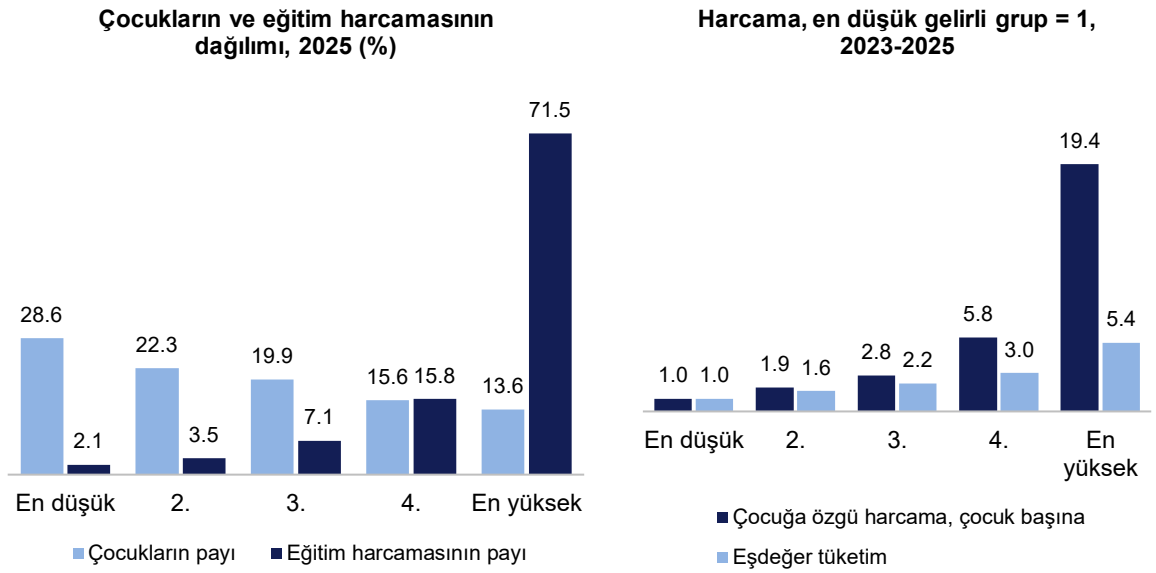
Ailelerin çocuklarına ayırabildiği kaynaktaki eşitsizlik eğitim harcamasının ötesine de uzanmaktadır. HBA, bebek maması, okul öncesi eğitim, özel ders ve oyuncak gibi yalnız çocuklar için yapılan harcamaları ayrı kalemler olarak derlemektedir. Bu çocuğa özgü harcama 2023-2025 döneminde, 2025 fiyatlarıyla, en düşük gelirli yüzde 20'lik grupta çocuk başına aylık 285 TL, en yüksek gelirli yüzde 20'lik grupta 5.543 TL'dir.[10] İki grup arasındaki fark, eşdeğer tüketimde 5,4 kat, çocuğa özgü harcamada ise 19,4 kattır (Şekil 3.1). Gelirdeki eşitsizlik, çocuğa yapılan harcamaya katlanarak yansımaktadır.

Bu ayrışma temel ihtiyaçlarda dar kalmakta, eğitim ve bakımda ise çok büyümektedir. En yüksek gelirli grubun çocuk başına harcaması bebek mamasında en düşük gelirli grubunkinin 2,2, bebek giysisinde 4 katıdır. Okul öncesi eğitimde bu oran 54,3, özel derste 56,8 kata çıkmaktadır.

Ücretli hizmete erişim de aynı eşitsizliği yansıtmaktadır. 2023-2025'te 3-5 yaşta çocuğu olan hanelerden okul öncesi eğitim ya da çocuk bakımı için ücret ödeyenlerin payı en düşük gelirli grupta yüzde 5,4, en yüksek gelirli grupta yüzde 50,9'dur. Resmî okul öncesi eğitim kurumları da velilerden aylık katkı payı aldığı için bu fark, okul öncesi eğitime erişimdeki bir ayrışmaya işaret etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) ilgili yönetmeliği, yoksul aile çocuklarını belge şartıyla katkı payından muaf tutmaktadır. Muafiyeti okul kontenjanının yüzde 10'uyla sınırlayan hüküm ise Danıştay'ın Mayıs 2026 kararıyla iptal edilmiştir.

[10] Her kalemin harcaması ilgili yaştaki çocuk sayısına bölünmüştür (bebek maması 0-2, bebek giysisi 0-1, ayakkabı ve oyuncak 0-13, okul öncesi eğitim 3-5, çocuk bakımı 0-5, okul ücretleri, özel ders, üniforma, kitap, kırtasiye ve servis 6-17 yaş). Harcamalar 2025 fiyatlarına TÜFE'nin yıllık ortalamasıyla taşınmıştır. Bebek bezi ve 2-13 yaş çocuk giyimi HBA'da ayrı kalem olarak derlenmemektedir. Eğitim harcaması yükseköğretim dışındaki bütün eğitim hizmetlerini kapsamaktadır. Çocuğa özgü harcamadaki ve eşdeğer tüketimdeki katlar (19,4 ve 5,4) arasındaki fark ile en yüksek gelirli grubun eğitim harcamasındaki payının 2004'e göre artışı istatistiksel olarak anlamlıdır. 2004 sınıflamasında eğitim grubunun dışında kalan kreş ve anaokulu harcaması eklendiğinde bu artış 20,2 yüzde puandan 19,3 yüzde puana inmektedir.

Şekil 3.1. Gelir gruplarına göre çocuklu hanelerin eğitim ve çocuğa özgü harcaması

Kaynak: TÜİK HBA mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Gelir grupları eşdeğer gelire göre bütün nüfus üzerinden kurulmuştur. Çocuğa özgü harcama, her kalemin ilgili yaştaki çocuk sayısına bölünmesi ve Türkiye'nin yaş dağılımıyla toplanmasıyla bulunmuştur.

Okul dışındaki öğrenme desteğinde de aynı ayrışma görülmektedir. OECD'nin 15 yaşındaki öğrencilere uyguladığı PISA anketi hane gelirini sormamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin sosyoekonomik durumu, ailenin eğitiminden, mesleğinden ve evdeki imkânlardan türetilen ekonomik, sosyal ve kültürel statü endeksiyle (ESCS) ölçülmektedir. PISA 2025'te Türkiye'de fen bilimleri için ücretli ya da ücretsiz birebir ek ders alan öğrencilerin payı ESCS'ye göre en alttaki yüzde 20'lik grupta yüzde 4,6, en üstteki yüzde 20'lik grupta yüzde 17,2'dir. OECD ortalamasında ise ek ders alan öğrencilerin payı, sosyoekonomik gruplar arasında belirgin bir fark göstermemektedir.

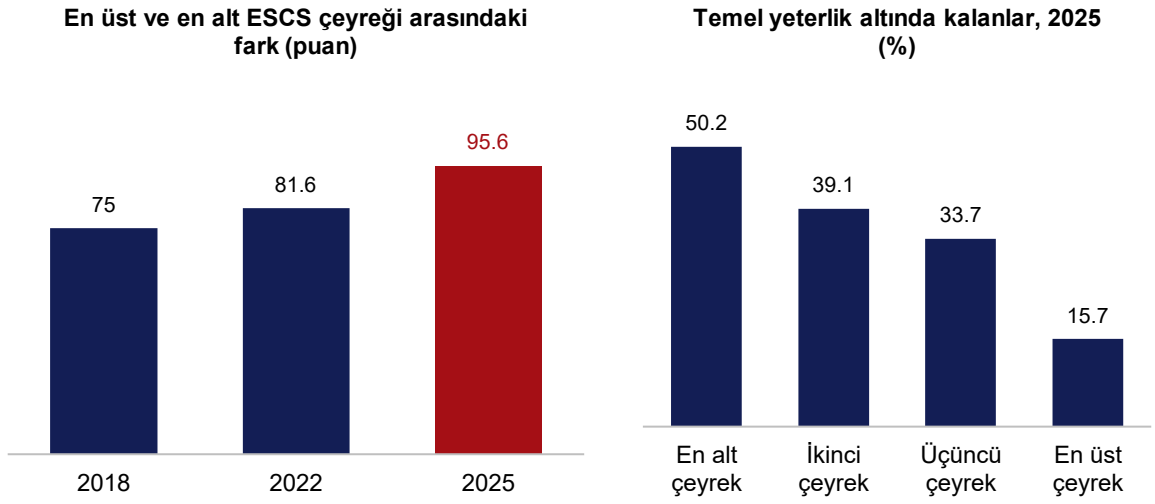
Harcamadaki ve ek destekteki bu ayrışma, okul başarısındaki ayrışmayla birlikte ilerlemektedir. Matematikte ESCS'ye göre en alt ve en üst çeyrekteki öğrenciler arasındaki puan farkı 2018'de 75 iken 2025'te 95,6'ya çıkmıştır ve bu genişleme istatistiksel olarak anlamlıdır (Şekil 3.2).[11] Aynı yıl en alt çeyrekteki öğrencilerin yüzde 50,2'si matematikte PISA'nın temel yeterlik kabul ettiği ikinci düzeyin altında kalmaktadır. En üst çeyrekte bu oran yüzde 15,7'dir.

Yoksulluk okul çağındaki çocuğun günlük yaşamına en temel ihtiyaç üzerinden de yansımaktadır. PISA 2022'de Türkiye'de öğrencilerin yüzde 19,3'ü son 30 günde para yetmediği için haftada en az bir kez yemek yiyemediğini belirtmiştir. Bu oran, maddeyi uygulayan diğer 24 OECD ülkesinin hepsinden yüksektir. Benzer sosyoekonomik durumdaki öğrenciler karşılaştırıldığında yemek yiyemeyenlerin matematik puanı diğerlerinden 25,6 puan düşüktür. Okulda öğle yemeği ise Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği'nde esas olarak taşımalı eğitim kapsamındaki öğrenciler için öngörülmüştür. Yönetmelik, yemek hizmeti sunulan okullarda taşıma kapsamı dışındaki öğrencilere de yemek verilmesine imkân

[11] İstatistikler PISA'nın on olası değerinin her biri için ayrı hesaplanıp ortalanmıştır. Başarı farkı OECD'nin raporlarındaki gibi ESCS çeyreklerine, ek ders payı ise ESCS'nin yüzde 20'lik gruplarına göre verilmiştir. Fen bilimlerinde ve okumada farkın değişimi anlamlı değildir.

tanımaktadır. Bu öğrenciler, sosyal yardımları yürüten Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) verileri dikkate alınarak okul müdürlüğünce belirlenmektedir.

Şekil 3.2. Sosyoekonomik duruma göre PISA matematik başarısı

Kaynak: OECD PISA 2018, 2022 ve 2025 öğrenci mikro verisi, TEPAV hesaplamaları. Not: Çeyrekler her PISA uygulamasında ülke içinde belirlenmiştir.

Yoksullukla eğitime devam arasındaki ilişki ortaöğretim yaşında belirginleşmektedir. 2024 ve 2025 anketlerinde 15-17 yaştaki gençlerin eğitime devam oranı yoksul olmayan hanelerde yüzde 88,9, yoksul hanelerde yüzde 77,3'tür. GYKA panelinde yaş, cinsiyet ve hanehalkı reisinin eğitimi hesaba katıldığında da 12-17 yaşında yoksul bir hanede yaşamak, gencin üç yıl sonra öğrenci olma olasılığının 13 yüzde puan düşük olmasıyla ilişkilidir.[12] Fark ortaöğretimden sonra da sürmektedir. Panelin son yılında 18-20 yaşında olan gençlerde öğrenci olanların payı yoksul hanelerden gelenlerde yüzde 30,2, diğerlerinde yüzde 51,4'tür.

Eğitim kademeleri arasındaki bu kopuşa kurumsal bir boşluk da eşlik etmektedir. Ortaöğretimden yükseköğretime geçişte yoksul hanelere destek veren bakanlık değişmektedir. ASHB'nin şartlı eğitim yardımı, sosyal güvencesi olmayan ve muhtaç durumdaki ailelere ilkokul, ortaokul ve lisedeki çocukları için devam şartıyla ödenmektedir (ASHB, 2026). Yükseköğretimde ise Gençlik ve Spor Bakanlığının burs yönetmeliği, değerlendirme yapılmadan burs verilebilecek öncelikli öğrenci gruplarını saymaktadır. Ancak şartlı eğitim yardımı alan hanelerin çocukları bu gruplar arasında yer almamaktadır.[13]

Çocuklukta yaşanan yoksunluğun izi yetişkinlikte de sürmektedir. TÜİK, GYKA kapsamında uyguladığı dezavantajların kuşaklar arası aktarımı modülünde 25-59 yaştaki kişilere 14 yaş civarındayken hanelerinin maddi durumunu sormaktadır. Modülün 2023 sonuçlarına göre, çocukluğunda hanesinin maddi durumu çok kötü olanların yüzde 24,4'ü bugün en düşük gelirli yüzde 20'lik grupta yer almaktadır. Çocukluğunda hanesinin maddi durumu çok iyi olanlarda bu oran yüzde 8,4'tür. Eurostat'ın daha geniş kategorilerle yayımladığı 2023 değerlerinde ise

[12] 2014-2017'den 2021-2024'e bütün dört yıllık paneller, ilk ve son yılda aynı hanede yaşayan gençlerle ve panel dönemi sabit etkili doğrusal olasılık modeliyle kullanılmıştır. Yoksulluk ilk yıl gelirine göredir. Aynı modelde dönem başındaki yoksulluk, ne eğitimde ne istihdamda olma olasılığının 11,1 yüzde puan yüksek olmasıyla ilişkilidir.
[13] Gençlik ve Spor Bakanlığı Burs Yönetmeliği, Resmî Gazete, 3 Kasım 2023, sayı 32358, madde 9. Yönetmelik Bakanlığa kalkınma planı, programlar ve kendi hedef ve politikaları doğrultusunda bu gruplara yenilerini ekleme yetkisi tanımaktadır.

çocukluğunda maddi durumu kötü olanların yoksulluk oranı, iyi olanlarınkinin AB-27'de 1,61, Türkiye'de 1,66 katıdır.

Bu iki oran, yoksulluğun kuşaklar arası aktarımının gücünün Türkiye'de AB-27'dekine yakın olduğuna işaret etmektedir. Türkiye'yi Avrupa'dan ayıran, dezavantajlı koşullarda büyüyenlerin payının yüksekliğidir. 14 yaş civarında hanesinin okul kitabı ve gereçlerini karşılayamadığını belirten yetişkinlerin payı AB-27'de yüzde 4,5, Türkiye'de yüzde 25,6'dır. Bugünün çocuklarının benzer bir yoksunluğa düşüp düşmeyeceği, yoksulluğun biriktiği çok çocuklu hanelerin gelirine ve bu hanelerdeki çocukların eğitime kesintisiz erişimine bağlıdır. Bu hanelere doğrudan ulaşabilecek başlıca yeni politika aracı ise 2025'te yeniden düzenlenen doğum yardımıdır.

4. DOĞUM YARDIMI KİMİ BULUYOR, KİMİ DIŞARIDA BIRAKIYOR?

Doğum yardımı, en yüksek tutarı üçüncü ve sonraki çocuklara ödediği için yoksulluğun biriktiği kalabalık hanelere yönelmektedir. Ancak aynı tasarım, yardımın kapsamında boşluklar bırakmaktadır. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2025'te değiştirilen ek 4. maddesi, 1 Ocak 2025 ve sonrasında doğan çocuklar için ödenecek tutarları belirlemektedir. Birinci çocuğa tek seferlik 5.000 TL, ikinci çocuğa beş yaşını tamamlayana kadar aylık 1.500 TL, üçüncü ve sonraki çocuklara aynı süre boyunca aylık 5.000 TL ödenmektedir. Madde, Cumhurbaşkanına bu tutarları her yıl ilan edilen yeniden değerleme oranını geçmemek üzere artırma yetkisi vermektedir. Buna karşın tutarlar yürürlüğe girdikleri günden bu yana artırılmamıştır. Bu nedenle aylık 5.000 TL'lik ödemenin 2025 fiyatlarıyla değeri bir yıl içinde 3.797 TL'ye inmiştir.[14]

Yardımın yoksulluk üzerindeki etkisi, GYKA 2025 verisi üzerinde hane düzeyinde yapılan bir simülasyonla hesaplanmıştır.[15] Yardım, 2025'te doğanların beş yaşını tamamlayacağı 2030'da, beş yaşından küçük bütün ikinci ve sonraki çocuklara ulaşacaktır. Bu tam kapsamda yardımın yüzde 44'ü en düşük gelirli yüzde 20'lik gruba gidecektir, oysa 0-4 yaştaki çocukların yüzde 28,5'i bu grupta yaşamaktadır. Yardım muhtaçlık şartı aramadığı hâlde en yoksul hanelere bu kadar yönelmektedir, çünkü tutarı çocuğun doğum sırasıyla birlikte artmakta ve yoksulluk çok çocuklu hanelerde birikmektedir.

Tutarların reel değeri korunursa ikinci çocuğa 2026 fiyatlarıyla aylık 1.975 TL, üçüncü ve sonraki çocuklara 6.585 TL ödenecektir. Bu durumda yardım yılda 155,7 milyar TL'ye (GSYH'nin yüzde 0,20'si) mal olacak ve çocuk yoksulluğunu 2,3 yüzde puan azaltacaktır (Tablo 4.1). Tutarlar güncellenmezse bu etki hızla küçülmektedir. Tutarlar 2030'a kadar nominal olarak sabit kalır ve 2027-2030 döneminde yıllık enflasyon yüzde 15 olursa, yardım tam kapsama ulaştığında çocuk yoksulluğunu yalnız 0,9 yüzde puan azaltacaktır.[16]

Reel değerdeki erimenin yanında tasarımın bıraktığı iki boşluk da yardımın kapsamını daraltmaktadır. Birinci boşluk, düzenli ödeme almayan ilk çocuklardır. 0-4 yaştaki yoksul çocukların yüzde 20'si, annelerinin hanedeki ilk çocuğu olduğu için düzenli ödemenin dışında kalmaktadır. İkinci boşluk ise yaş sınırından kaynaklanmaktadır. Ödeme çocuk beş yaşını

[14] 2026'nın ocak-ağustos dönemindeki 5.000 TL'nin, 2025'in aynı dönemindeki fiyatlarla karşılığıdır.
[15] Simülasyonda gelir yılı 2024'tür, yoksulluk eşiği başlangıçtaki medyanın yüzde 60'ında sabittir ve hanelerin davranışının değişmediği, bütün hak sahiplerinin yardımı aldığı varsayılmıştır. Sıra, yönetmeliğin esas aldığı bütün canlı doğumlar yerine annenin hanede yaşayan çocukları (annesi hanede yoksa aynı yakınlık derecesindeki fertler) arasında yaşa göre belirlendiği için maliyet ve etki bir miktar düşük tahmin edilebilir. Gelir yılından sonra doğanlar ve birinci çocuğun tek seferlik ödemesi hesaba katılmamış, gelir grupları ödeme öncesi gelire göre kurulmuştur. 2025 tutarları 2026 fiyatlarına TÜFE'nin ocak-ağustos ortalamalarının oranıyla (1,3169) taşınmıştır (TÜİK, 2026a). GSYH payı, 2024 fiyatlarıyla maliyetin 2024 GSYH'sine (44.676 milyar TL) oranıdır (TÜİK, 2026b).
[16] Tutarlar 2026'da 2025 düzeyinde kalırsa çocuk yoksulluğundaki azalış 1,7 yüzde puandır.

tamamladığında sona erdiği için yardım yalnız 0-4 yaştaki çocukları kapsamakta, beş yaşındaki çocuklar dışarıda kalmaktadır.

İki boşluğu birlikte kapatabilecek bir seçenek, 0-5 yaştaki her çocuğa ailenin gelirine ve çocuğun sırasına bakılmaksızın ödenecek bir 0-5 yaş yardımıdır. Yardımın tutarı her yıl, yoksulluk eşiğindeki artış ile TÜFE artışından hangisi yüksekse o oranda güncellenecektir. Simülasyonda bu yardımın tutarı 2026 fiyatlarıyla aylık 1.776 TL[17] alınmıştır ve yardım yılda 126,7 milyar TL'ye (GSYH'nin yüzde 0,16'sı) mal olacaktır. Gelir testi aranmadığı için harcamanın yüzde 17,1'i en yüksek gelirli yüzde 20'lik gruptaki hanelere de gidecektir. En düşük gelirli yüzde 20'lik grubun payı ise yüzde 29,1 olacaktır.

0-5 yaş yardımı en büyük etkisini doğum yardımıyla birlikte göstermektedir. Tek başına uygulandığında çocuk yoksulluğunu 1,3 yüzde puan azaltan yardım, doğum yardımına eklendiğinde 1,9 yüzde puan daha azaltmaktadır. Bunun nedeni, doğum yardımının eşiğe yaklaştırdığı hanelerin bir bölümünü eşiğin üzerine taşımasıdır. İki yardım birlikte çocuk yoksulluğunu yüzde 31'den yüzde 26,9'a indirecektir. Bu sonuç, yardımlardan sonra da hanelerin çocuk sayısının ve çalışma kararlarının bugünkü gibi kaldığı varsayımına dayanmaktadır.

0-5 yaş yardımı, Tablo 4.1'deki diğer seçeneklerle karşılaştırılarak seçilmiştir.[18] Yalnız üçüncü ve sonraki çocuklara ödenecek bir yardımda harcamanın yüzde 44,3'ü yoksul hanelerin gelir açığını kapatmaya gitmektedir ve bu pay seçenekler arasında en yüksektir. Ancak doğum yardımı bu çocuklardan 2025 ve sonrasında doğanlara zaten en yüksek tutarı ödediği için bu seçenek mevcut yardımla büyük ölçüde örtüşmekte, ilk çocuklara da ulaşmamaktadır. Öteki uçta, 18 yaş altındaki bütün çocuklara ödenecek bir yardım çocuk yoksulluğunu 4,8 yüzde puan azaltmakla birlikte yılda 456,5 milyar TL'ye mal olacaktır (Tablo 4.1).

[17] 1.776 TL, 2024 fiyatlarıyla aylık 1.000 TL'nin TÜFE ile 2026 fiyatlarına taşınmış hâlidir.
[18] 0-5 yaş yardımı yalnız doğum yardımı almayan çocuklara ödenirse yılda 63,2 milyar TL'ye mal olmakta ve çocuk yoksulluğunu 0,6 yüzde puan azaltmaktadır. Harcanan her 1 milyar TL, 0-5 yaş yardımı doğum yardımının üzerine eklendiğinde 6.080, tek başına uygulandığında 4.377 kişiyi yoksulluk eşiğinin üzerine çıkarmaktadır.

Tablo 4.1. Doğum yardımı ve tamamlayıcı çocuk yardımı seçeneklerinin maliyeti ve yoksulluğa etkisi, 2026 fiyatlarıyla

Seçenek	Aylık tutar (TL)	Yıllık maliyet (milyar TL)	GSYH payı (%)	Yoksulluk azalışı (yüzde puan)		
				Toplam nüfus	0-17 yaş	0-5 yaş
Doğum yardımı, tam kapsam ve reel değeri korunarak	1.975 ve 6.585	155,7	0,20	1,0	2,3	4,0
0-5 yaştaki her çocuğa, tek başına	1.776	126,7	0,16	0,7	1,3	2,8
0-5 yaştaki her çocuğa, doğum yardımı üzerine	1.776	126,7	0,16	0,9	1,9	3,9
Doğum yardımı ve 0-5 yaş yardımı birlikte		**282,4**	**0,36**	**1,9**	**4,1**	**8,0**
Üçüncü ve sonraki her çocuğa (0-17 yaş), tek başına	1.776	124,6	0,16	0,7	1,5	1,0
18 yaş altındaki her çocuğa	1.776	456,5	0,58	2,4	4,8	4,8

Kaynak: TÜİK GYKA kesit mikro verisi ve TÜFE, TEPAV hesaplamaları. Not: Doğum yardımında aylık tutarlar ikinci çocuk ile üçüncü ve sonraki çocuklar içindir. Doğum yardımı üzerine eklenen yardımda azalış, doğum yardımının ödendiği durumdaki oranlara, tek başına uygulanan seçeneklerde ödenmediği durumdaki oranlara göredir. Üçüncü ve sonraki çocuklara ödenen yardımın etkisi 0-5 yaşta 0-17 yaştakinden küçüktür, çünkü yardım 0-5 yaştaki yoksul çocukların daha küçük bölümünün hanesine ulaşmakta (yüzde 66,7, 0-17 yaşta yüzde 75,1), bu hanelerdeki 0-5 yaştaki yoksul çocukların geliri de eşiğin ortalama yüzde 30,2 altında kalmaktadır (diğer hanelerde yüzde 22,1). Tutarlar nominal olarak 2025 düzeyinde kalırsa doğum yardımının 0-5 yaştaki çocuklarda yoksulluğu azaltan etkisi 3,1 yüzde puandır. Yuvarlama nedeniyle iki yardımın ayrı etkilerinin toplamı, birlikte uygulandıkları kalın satırla tutmayabilir.

Seçeneklerin etkisi tutara ve kapsama göre belirgin biçimde değiştiği için hangisinin yeterli olduğu ancak bir hedefe göre tartılabilir. Oysa çocuk yoksulluğu için sayısal bir hedef bulunmamaktadır. Yılmaz (2024), Eylül 2024'te açıklanan Orta Vadeli Program'da (OVP) çocuk eşitsizliğiyle mücadeleye yönelik bir politika önerisi bulunmadığını saptamıştı. Sonraki iki OVP'de de çocuk yoksulluğu için sayısal bir hedef yer almamaktadır.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Çocuk yoksulluğunun on yılı aşkın süredir yerinden oynamaması, çocuk sayısıyla artmayan hane geliri ile çocuklara daha çok emekli ve ölüm aylıkları üzerinden ulaşan transferlerin birlikte ürettiği bir sonuçtur. Doğum yardımı bu düzende hane gelirini çocuk sayısına bağlayan başlıca ödemedir. Ancak tutarının reel değeri erimekte, ilk çocuklar ve beş yaşındakiler de düzenli ödemenin dışında kalmaktadır. Bu nedenle yardım, tabloyu tek başına değiştirmeye yetmemektedir. Bulgular, çocuklu hanelerin gelirini doğrudan destekleyen yardımların tamamlanmasını, yoksul hanelerin çocuklarının okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitime erişiminin güçlendirilmesini ve çocuk yoksulluğunun bir hedefle ve çocuğa özgü verilerle izlenmesini gerektirmektedir.

Gelir desteğinde ilk adım, doğum yardımının reel değerinin korunmasıdır. Kısa vadede Cumhurbaşkanı, 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 4. maddesinin tanıdığı artırma yetkisini her yıl kullanmalıdır. Ancak bu yetki yeniden değerleme oranıyla sınırlıdır ve bu oran TÜFE'nin altında kalabilmektedir. Kalıcı çözüm, aynı maddede kanunla yapılacak bir değişiklikle tutarların her yıl yoksulluk eşiğindeki artış ile TÜFE artışından hangisi yüksekse o oranda güncellenmesinin güvence altına alınmasıdır.

Yardımın bıraktığı boşluklar ise aynı maddeye eklenecek bir 0-5 yaş yardımıyla kapatılmalıdır. Bu yardım 0-5 yaştaki bütün çocuklara ailenin gelirine ve çocuğun sırasına bakılmaksızın ödenmeli, tutarı aynı kuralla güncellenmeli ve ödeme doğum yardımının altyapısı üzerinden

yürütülmelidir. Gelir testi aranmadığı için yardımın bir bölümü en yüksek gelirli hanelere de gidecektir. Ancak başvuru ve gelir tespiti gerektirmeyen bir yardım, kazancı kayıt dışı olan yoksul hanelere de ulaşabilecektir. Reel değeri korunan doğum yardımı ile 0-5 yaş yardımı, birlikte yılda 282,4 milyar TL'ye (GSYH'nin yüzde 0,36'sı) mal olacak ve tam kapsama ulaştığında çocuk yoksulluğunu 4,1 yüzde puan azaltacaktır. 0-5 yaş yardımının 18 yaş altındaki bütün çocukları kapsayacak biçimde genişletilmesi sonraki aşamada ele alınabilir.

Eğitime erişimde en acil öncelik, para yetmediği için yemek yiyemeyen öğrencilerin okulda beslenmesidir. MEB ilk aşamada, Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği'nin yemek hizmeti sunulan okullarda taşıma kapsamı dışındaki öğrencilere tanıdığı öğle yemeği imkânını, SYDV verisiyle belirlenen yoksul hanelerin bütün öğrencileri için bir kural hâline getirmelidir. İkinci aşamada Bakanlık, yemek hizmeti bulunmayan okullarda bu hizmeti kurmalıdır.

Okul öncesi eğitimde resmî kurumlardaki katkı payı muafiyeti, SYDV verisiyle belirlenen hanelerin 3-5 yaştaki bütün çocuklarına belge ve başvuru şartı aranmadan uygulanmalıdır. Bu düzenleme, önerilen 0-5 yaş yardımının katkı payına harcanmak yerine hanenin diğer ihtiyaçlarına kalmasını da sağlayacaktır. Yükseköğretime geçişte ise Gençlik ve Spor Bakanlığı, ortaöğretimde şartlı eğitim yardımı alan hanelerin çocuklarını burs yönetmeliğinde değerlendirme yapılmadan burs verilebilecek öncelikli gruplar arasında saymalıdır. Yönetmelik Bakanlığa hedef ve politikaları doğrultusunda bu gruplara yenilerini ekleme yetkisi tanıdığı için bu adım yasal bir değişikliğe gerek kalmadan Bakanlığın kendi kararıyla atılabilir.

Çocuk yoksulluğunun kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirasa dönüşmesini önlemek, hane gelirini destekleyen yardımlarla eğitimde fırsat eşitliğini sağlayan adımların birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Reel değeri korunan ve 0-5 yaştaki bütün çocuklara ulaşan bir gelir desteği, yoksul hanede büyüyen çocukların bugünkü yoksunluğunu azaltacaktır. Okulda beslenme, okul öncesi eğitim ve yükseköğretime geçişteki destekler ise bu çocukların yetişkinlikteki konumunu belirleyen eşitsizliği daraltabilecektir. Bu adımlar birlikte atıldığında çocukların geleceği, içine doğdukları hanenin koşullarına bağlı olmaktan çıkabilecektir.

KAYNAKÇA

ASHB (2025). 2024 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

ASHB (2026). 2025 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Cunedioğlu, H. E. ve Sevgili, S. (2026a). Türkiye'nin Yoksulluk Tablosunda Kira Etkisi. Değerlendirme Notu N2026105. Ankara: TEPAV.

Cunedioğlu, H. E. ve Sevgili, S. (2026b). Gelir Artışının Ulaşmadığı Yoksunluk: Türkiye'de Çoklu Yoksunluk. Değerlendirme Notu N2026114. Ankara: TEPAV.

Cunedioğlu, H. E. ve Uzunırmak, Y. (2024). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Mevcut Durum ve Riskler. Değerlendirme Notu N202430. Ankara: TEPAV.

Eurostat (2026). EU-SILC veri tabanı. Lüksemburg: Eurostat.

Foster, J., Greer, J. ve Thorbecke, E. (1984). A Class of Decomposable Poverty Measures. Econometrica, 52(3), 761-766.

Mandela, N. (1995). Address by President Nelson Mandela at the Launch of the Nelson Mandela Children's Fund. Pretoria, 8 Mayıs 1995.

SBB (2026). Orta Vadeli Program (2027-2029). Resmî Gazete, 6 Eylül 2026, sayı 33362 (mükerrer). Ankara: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

TÜİK (2024). Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2023. Haber Bülteni, 4 Nisan 2024. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK (2025). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2025. Haber Bülteni, 30 Aralık 2025. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK (2026a). Tüketici Fiyat Endeksi, Ağustos 2026. Haber Bülteni, 3 Eylül 2026. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK (2026b). Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2025. Haber Bülteni, 31 Ağustos 2026. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Yılmaz, H. H. (2024). OVP'de Çocuğun Adı Yok: Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Politika Eksikliği. Değerlendirme Notu N202457. Ankara: TEPAV.